

Aleksandra Michalska

Mutacje sacrum. Cerkiew św. Jerzego we wsi Złatolist w Bułgarii jako przestrzeń przenikania się sfer sacrum i profanum

Celem mojej dysertacji jest wskazanie działania określonych mechanizmów kultury na przykładzie wybranego przeze mnie fragmentu rzeczywistości kulturowej Bułgarii. Pozostaje nim cerkiew św. Jerzego we wsi Złatolist, którą ze względu na jej szczególną specyfikę analizuję, uwzględniając szereg poziomów jej recepcji. Szczegółowy opis konkretnej przestrzeni sakralnej w odniesieniu do szerokiego kontekstu historyczno-kulturowego z wykorzystaniem narzędzi wypracowanych na gruncie badań historyczno-kulturowych, antropologii obrazu, hermeneutyki i fenomenologii pozwala mi na dogłębną analizę fenomenu działania mechanizmu przenikania się sfer sacrum i profanum. Analizie poddaję przestrzeń cerkwi św. Jerzego we wsi Złatolist w Bułgarii w jej trzech głównych wymiarach: (1) ikonografii cerkwi – malarstwie ściennym naw bocznych, części emporowej świątyni oraz ikonostasie nawy głównej; (2) przestrzeni sakralnej w kontekście współczesnych przemian religijności; (3) kulcie prorokini Prepodobnej (baby) Stojny jako „wirtuozki religijnej”. W swojej pracy naukowej analizuję lokalną kulturę religijną opartą na wierze chrześcijańskiej, konfesji prawosławnej na obszarze południowo-zachodniej Bułgarii. Teren ten traktuję jako przykład funkcjonowania modelu religijności, charakterystycznego dla tego regionu Bałkanów. Zakładam, iż wnioski wywiedzione z analizy małego fragmentu rzeczywistości kulturowej, wyniki badań prowadzonych w skali mikro, w następstwie będą poddawały się uogólnieniu na obszar większej całości, w skali makro. Dwie podstawowe tezy, jakie stawiam w mojej pracy, to: (1) cerkiew św. Jerzego we wsi Złatolist jest odzwierciedleniem mechanizmu działania lokalnej kultury religijnej w Bułgarii; (2) kategorie sacrum i profanum są ruchome, nie mają jasno zaznaczonych granic, wykazują skłonność do wzajemnego przenikania się. Odnajduje to swoje odzwierciedlenie w obszarze tworzenia obrazów religijnych oraz formach religijności zbiorowej i indywidualnej. Pytania badawcze, jakie zadaję, to: w jaki sposób definiowane jest sacrum i profanum w ramach współczesnej, podlegającej przemianom, religijności; czy kategorie sacrum-profanum pozostają operatywne w badaniu ikonografii/przestrzeni/rytuałów; w jaki sposób ustanawiany jest obszar sacrum i profanum i jakie mechanizmy nim kierują w konkretnej przestrzeni. Praca składa się z pięciu części, z których dwie pierwsze mają charakter teoretyczny, każdorazowo odniesiony do wyznaczonego obszaru badań. Ich zasadniczym celem jest opracowanie aparatu pojęciowego służącego opisowi wybranego fragmentu rzeczywistości kulturowej. Po wstępnym określeniu siatki pojęciowej i wyznaczeniu kluczowych terminów, przechodzę do praktycznego wykorzystania tak sformułowanej perspektywy badawczej. Punktem wyjścia w podejmowanych przeze mnie badaniach pozostaje rekonstrukcja

ewolucji kategorii sacrum i profanum w odniesieniu do badań obrazu, z perspektywy nastawionej funkcjonalistycznie szkoły socjologów epoki Émile'a Durkheima i jej spadkobierców, ukierunkowanych fenomenologicznie i hermeneutycznie (rozdział 1). Podkreślając wagę teologicznej interpretacji przestrzeni sakralnej, równocześnie wykazuję, że w badaniu obrazu kultowego, jakim jest ikona, skutecznych i efektywnych narzędzi badawczych dostarcza także współczesna antropologia kulturowa i antropologia wizualna jako jej subdyscyplina (rozdział 2). Analiza dwukierunkowej relacji między kategoriami sacrum i profanum a postawami społecznymi oraz zrekonstruowanie szerokiego kontekstu historyczno-kulturowego stanowią punkty odniesienia w ustaleniach badawczych w rozdziale 3, bazującym w dużej mierze na badaniach terenowych. Istotnym obszarem podejmowanych badań pozostaje religijność oraz jej konkretne przejawy w postaci rytuałów związanych z kultem zarówno ikon, jak i niekanonicznej świętej prorokini Stojny (rozdział 4 i 5).